

Cultura, spațiu de rezonanță al schimbării în Europa contemporană

Conf. univ. dr. Tudor Ioan
Facultatea de Arte
Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați
tudor.ioan@ugal.ro

Abstract

The management of communication in an aesthetic, artistic and ethical sense involves profound mutations, especially in our century, mutations to which the paradigm of postmodernism suggests entirely new and revolutionary approaches. We will refer to this in a future chapter. As we approach, from a historical perspective, contemporary culture, its language becomes more complex, multiplies, refines, recording as a general trend a movement from concrete to abstract. At the same time, a new vision of the world is gaining ground, the main dimension of which is the scientific one, generated by the valorization of objective knowledge induced by modern science, knowledge that retains the properties that can be represented in strictly intelligible schemes. It is obvious that in the process of this reorientation of contemporary man, everyday cultural language itself undergoes a renovation. We believe that this renovation process, especially evident at the vocabulary level, consists in its tendency to assimilate numerous terms and phrases from specialized languages and their use within a tolerant syntax, unconstrained by the coherence criteria specific to emergent semiotic systems.

Keywords: *management, postmodern, art, meaning, deconstructivism, fragmentarism, relativization, poststructuralism*

INTRODUCERE

Cultura contemporană este puternic marcată de ceea ce numim postmodernism. Postmodernismul reprezintă una dintre cele mai complexe și controversate paradigme ale gândirii contemporane, marcând o ruptură conceptuală față de modernismul dominant în secolul al XX-lea. Cu rădăcini adânci încă din perioada interbelică, dar cristalizat ca fenomen global după cel de-al Doilea Război Mondial, postmodernismul nu s-a limitat la sfera esteticii, ci a produs mutații semnificative la nivelul filosofiei, artei, politicii,

religiei și modurilor de viață. În cultura europeană, postmodernismul a oferit o grilă de lectură pentru o epocă a incertitudinii, a pluralismului valoric și a unei redefiniri radicale a raportului dintre individ, societate și discursurile legitimatorii ale modernității. Un efect semnificativ al postmodernismului îl constituie revizuirea conceptului de identitate. Acesta devine fluid, plural și contingent, mai degrabă construit prin discursuri culturale decât derivat dintr-un nucleu esențial. Educația postmodernă respinge autoritatea univocă a canonului și propune curricula deschise, interdisciplinare, sensibilizate la alteritate, diferență și marginalitate.

Această schimbare este resimțită mai ales în Europa Occidentală, unde multiculturalismul și pluralismul religios au creat un climat favorabil pentru redefinirea națiunii, a memoriei colective și a cetățeniei culturale. Articolul explorează dinamica gestionării conștiinței culturale contemporane în contextul postmodernismului european. Se analizează tranziția de la un sistem valoric unitar către pluralism axiologic, precum și rolul Europei ca spațiu de rezonanță pentru aceste transformări. Lucrarea propune o interpretare critică a culturii ca mediu al schimbării sociale, dar și ca punte de legătură între tradiție și inovație.

I. DEFINIREA POSTMODERNISMULUI: DIVERSITATE ȘI INSTABILITATE SEMANTICĂ

Termenul de „postmodernism” a fost utilizat inițial în domeniul arhitecturii și literaturii, dar s-a extins rapid la antropologie, istorie, filosofie și studiile culturale. Definițiile variază considerabil, reflectând tocmai acea „instabilitate semantică” pe care o menționează Ihab Hassan. Unii autori asimilează postmodernismul cu o formă de neoavangardism, alții cu o reacție critică față de idealurile moderniste precum raționalismul, progresul și universalismul. Jean-François Lyotard, în lucrarea sa „La condition postmoderne” (1979), definește postmodernismul ca „neîncredere în metanaraționale”, accentuând sfârșitul marilor ideologii legitimatorii ale modernității și emergența micilor narațiuni locale, fragmentare, individualizate.

În literatura europeană, postmodernismul s-a manifestat prin practici intertextuale, pastişă, metaficțiune, parodie și fragmentarism. Autori precum Umberto Eco, Italo Calvino, Georges Perec sau Milan Kundera îmbină ludicul narativ cu meditația filosofică asupra istoriei, memoriei și identității. Arta vizuală, de la pictura postmodernă până la performance și instalații, contestă valorile clasice ale reprezentării, promovând hibriditatea, simulacrul (cf. Baudrillard) și estetica kitsch-ului (cf. Kulka).

În arhitectură, postmodernismul a constituit o reacție explicită împreună cu ironie față de modernismul funcționalist promovat de Le

Corbusier. Arhitecți precum Robert Venturi și Charles Jencks au pledat pentru un stil eclectic, pluralist, bazat pe coduri culturale multiple și o retorică vizuală ce evită linearitatea modernistă.

Filosofia postmodernă europeană este strâns legată de poststructuralism, deconstructivism și hermeneutică. Michel Foucault, Jacques Derrida, Gilles Deleuze, Jean Baudrillard, Richard Rorty și Gianni Vattimo sunt figuri centrale. Ei pun sub semnul întrebării conceptele de „adevăr”, „rațiune”, „identitate” și „subiect”. Derrida, prin deconstrucție, dezvăluie instabilitatea și auto-contradicția textelor, iar Foucault explorează raporturile dintre cunoaștere și putere în genealogii ale subiectivității.

Postmodernismul filosofic european marchează o deplasare de la epistemologia modernă, bazată pe certitudini obiective, spre o ontologie a diferenței, a devenitului și a pluralității ireductibile. Pe plan social și politic, postmodernismul a coincis cu disoluția marilor narațiuni ideologice: declinul comunismului, criza statului-național, contestarea progresului tehnologic nelimitat. Cultura postmodernă europeană reflectă o societate informatizată, dominată de consum, de imagine și de simulacru. Mass-media, cultura pop, divertismentul și estetizarea vieții cotidiene au remodelat spațiul public, reducând distincțiile dintre artă și non-artă, dintre elită și masă.

Jean Baudrillard afirmă că societatea postmodernă nu mai operează cu realitatea, ci cu „hiperrealitatea” — o realitate construită prin semne și simulacre care înlocuiesc referința originală. Astfel, cultura europeană devine un spațiu al excesului de sensuri, unde autenticitatea este substituită de efecte spectaculare.

Criticat pentru relativism, cinism estetic și fragmentare excesivă, postmodernismul este perceput de unii teoreticieni ca un simptom al unei crize de sens. Jürgen Habermas a acuzat postmodernismul de abandon al idealurilor iluministe, pledând pentru o „modernitate neterminabilă”. Alții, precum Fredric Jameson, au denunțat postmodernismul ca formă culturală a capitalismului tardiv, caracterizat prin superficialitate, pastişă și „profunzime fără conținut”.

În pofida acestor critici, postmodernismul a permis reevaluarea unor teme marginalizate de modernism: corporalitatea, afectul, ecologia, minoritățile sexuale și etnice, recuperarea memoriei traumatice.

2. Caracteristicile fundamentale ale artei postmoderne

Arta postmodernă respinge compozițiile coerente și unitare, preferând colajul, asamblajul, montajul și fragmentul. Lucrarea artistică devine un mozaic de semne disparate, uneori contradictorii, care reflectă complexitatea și instabilitatea lumii postmoderne. Un exemplu clasic este arta lui Robert Rauschenberg, care combină pictura cu obiecte cotidiene, fotografiile, texte și materiale diverse într-un spațiu vizual fragmentat.

a. Pasișă și parodie

- Artiștii postmoderni împrumută și recontextualizează stiluri și imagini din întreaga istorie a artei, fără intenția de a le critica, ci de a le resemantiza. Pasișă devine astfel o formă de comunicare culturală, lipsită de ierarhii, iar parodia este un instrument de reflectare critică a convențiilor. Jeff Koons, cu lucrările sale kitsch de mari dimensiuni, face apel la estetica populară pentru a ironiza gustul public și consumul cultural.

b) Simulacrul și hiperrealitatea

- Inspirat de teoriile lui Baudrillard, postmodernismul artistic reflectă criza referențialității: imaginile nu mai reflectă realitatea, ci doar alte imagini. Arta devine un joc de simulacre – copii fără original – în care autenticitatea este substituită de reproducere și circulație mediatică. Un caz relevant este instalația video a lui Nam June Paik, care reflectă asupra mediului televizat și impactului acestuia asupra percepției realității.

c) Hibridizare și cross-media

- Postmodernismul diluează granițele dintre arte (pictură, sculptură, fotografie, performance, video, text), precum și dintre cultura înaltă și cea populară. Artiștii creează lucrări multimedia, transdisciplinare, în care textul și imaginea, sunetul și mișcarea coexistă într-o unitate instabilă, deschisă interpretării. Acest pluralism estetic este vizibil în lucrările lui Laurie Anderson, care combină muzica, poezia, tehnologia și performance-ul.

3. Poziția artistului postmodern și impactul asupra instituțiilor și publicului artistic

Spre deosebire de modernism, unde artistul era văzut ca un creator demiurgic, în postmodernism, artistul devine un „bricoleur” – un operator cultural care manipulează semne preexistente. Originalitatea este înlocuită de „reproducere creativă”, iar identitatea autorului devine fluidă, uneori chiar ironizată sau deconstruită. Un exemplu ilustrativ este Cindy Sherman, care își construiește identități vizuale multiple în autoportrete fotografice ce subminează stereotipurile de gen și identitate.

- Postmodernismul a adus o mutație importantă și în modul în care arta este expusă, receptată și comercializată. Muzeele, galeriile și bienalele devin spații de spectacol, în care granița dintre artă și divertisment este tot mai subțire. Publicul este invitat să participe, să interpreteze, să devină coautor. Expozițiile interactive, instalațiile imersive sau arta digitală contemporană (precum cea NFT) sunt moșteniri directe ale paradigmei postmoderne.

4. Critici și limite ale postmodernismului artistic

În ciuda fertilității sale estetice, postmodernismul a fost criticat pentru relativismul său radical, pentru superficialitatea ludică și pentru abandonarea valorilor critice. Unii critici susțin că, în loc să reziste sistemului, arta postmodernă s-a integrat în el, devenind o marfă spectacol. De asemenea, lipsa unui criteriu estetic unificator a dus la o proliferare haotică a expresiilor artistice, în care valoarea devine dificil de stabilit.

II. MANAGEMENTUL POSTMODERNISMULUI TEHNOLOGIC ȘI RECONFIGURAREA ESTETICII ÎN ARTA CONTEMPORANĂ

În ultimele decenii, transformările profunde generate de dezvoltarea tehnologică accelerată au determinat modificări esențiale în structura și funcționarea artei contemporane. Intrarea în era digitală, marcată de rețele globale de informații, inteligență artificială, sisteme expert și biogenetică, a produs nu doar o revoluție în mediile de comunicare, ci și o schimbare radicală a esteticii și percepției vizuale. Această mutație definește un nou orizont cultural, specific unei „societați informaționale și a cunoașterii”, în care spațiul cibernetic devine mediu de existență, expresie și interacțiune artistică.

1. Noile medii și modificarea paradigmei comunicării vizuale

- Rețelele globale de informații, cunoscute și sub denumirea de *Global Data-Nets*, împreună cu avansurile în inteligența artificială și biotehnologii, au condus la apariția unui mediu hiper-digital, interactiv și cibernetic. Aceste tehnologii au redefinit natura comunicării interumane, sociale și politice, remodelând structura societății într-o rețea globalizată bazată pe cunoaștere. În acest context, comunicarea vizuală dobândește o nouă dinamică: în spațiul virtual, devine posibilă interacțiunea atât între indivizi reali în medii virtuale, cât și între entități virtuale în spații reale.

- Imaginea digitală, caracterizată prin capacitatea de autogenerare și manipulare, construiește un limbaj vizual autonom, capabil să materializeze concepte inexistente în realitatea fizică. Astfel, asistăm la conturarea unei „noi vizualități”, supuse unor estetici emergente care provoacă paradigmele tradiționale ale percepției și reprezentării.

2. Arta ca tehnologie a conștiinței: estetica technoetică

- Un exemplu semnificativ al acestor noi direcții îl oferă lucrarea *Technoetic Aesthetics*, concepută de artistul și teoreticianul media Roy Ascott. Acesta definește o formă emergentă de artă care se dezvoltă la intersecția dintre tehnologiile comunicaționale și conștiință, propunând un nou tip de percepție: *cyberperception*. Această estetică technoetică implică nu doar utilizarea noilor medii, ci și restructurarea radicală a modului în care este

percepută și creată arta, într-un dialog continuu între tehnologie și procesele cognitive umane.

3. Arta electronică și noile estetici

- Arta electronică, diversificată într-o multitudine de forme și expresii, constituie un domeniu multidimensional bine conturat în cultura contemporană. Această zonă artistică este analizată în cadrul studiilor de istorie a artei și cultură vizuală dintr-o perspectivă postmodernă, fiind plasată în contextul unei *techno-culturi* interdisciplinare. În această viziune integratoare, prezentul este explorat printr-o privire panoramică asupra trecutului și viitorului, pentru a înțelege rolul noilor media în formarea identității culturale și în articularea unei estetici emergente.

- După cum afirmă teoreticianul Peter Weibel, arta electronică mută accentul de pe obiectul artistic în sine pe contextul său și pe observator, devenind un agent activ al tranziției de la modernitate la postmodernitate. Prin această transformare, arta nu mai este un produs fix, ci o experiență fluidă, configurată în timp real prin participarea receptorului.

4. Genealogia noilor media: între știință, avangardă și tehnologie

- Originile artei electronice și ale noilor media pot fi identificate în descoperirile științifice de la sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX, în mișcările artistice de avangardă (Constructivism, Futurism, Dadaism, Bauhaus), precum și în arta experimentală americană din a doua jumătate a secolului XX. Avangarda a jucat un rol esențial în inaugurarea unei noi epoci artistice, caracterizate prin experiment, dialog cu știința și tehnologia, opoziție față de instituțiile artistice tradiționale și o etică a implicării directe în realitatea cotidiană.

5. Estetizarea tehnologiei și tehnologizarea artei

- În analiza sa asupra modernismului și postumanismului, R. L. Rutsky subliniază importanța viziunii estetice asupra tehnologiei: modernitatea este definită printr-o dublă mișcare – estetizarea tehnologiei și tehnologizarea artei. Această relație dialectică deschide drumul spre o înțelegere a artei ca vehicul al transformării percepției tehnologice, eliberată de limitările funcționalității și orientată către semnificații simbolice și experiențe sensibile.

- La rândul ei, teoreticiană Rosalind E. Krauss observă că tema originalității rămâne un element constant al discursului avangardist, chiar și în contextul postmodernității. Însă, în postmodernism, această originalitate nu se mai exprimă prin ruptura totală față de tradiție, ci prin reconfigurarea semnificațiilor, prin colaj, pastișă și hibridizare, într-o estetică a pluralității și fragmentului.

6. Postmodernismul și estetica sinestezică

- Postmodernismul, ca stil al ultimei decade a secolului XX, se distinge printr-o estetică a complexității, ambiguității și sinesteziei. Utilizarea frecventă a citatului, a formelor hibride și a montajului textual sau vizual

reflectă o preocupare pentru sensuri multiple, stratificate. În centrul acestui demers se află nu doar forma artistică, ci și cunoașterea ca fenomen comunicabil, vehiculat prin limbaje reformulate și integrate în noile structuri ale *techno-culturii*. Aceste procese au fost impulsionate de convergența între matematică, fizică, biologie, cibernetică și teoriile comunicării și geneticii, începând cu anii 1940. Astfel, arta contemporană devine un teren fertil pentru explorarea epistemologiilor alternative și pentru exprimarea unor realități emergente care scapă reprezentărilor tradiționale.

III. TELEMATICA ȘI EXPERIENȚA HIPERREALITĂȚII

Prin intermediul echipamentelor DATA — sisteme de stocare, prelucrare și diseminare a informației — se configurează un spațiu virtual în care trăirea artistică este augmentată de tehnologii. Experiența cyberspațiului, a hiperrealității și a interfețelor electronice redefiniște raportul dintre observator și operă⁵. Arta nu mai este doar văzută, ci trăită, simțită, experimentată în mod direct prin simbioza dintre realitate și simulare.

În acest nou univers, identitățile se multiplică, se conectează, se fragmentează și se reconfigurează. Artiștii și utilizatorii devin „observatori interni și externi” ai propriei existențe digitalizate⁶, în care dimensiunile spațiale și temporale ale experienței sunt extinse dincolo de granițele fizice. Această decorporalizare controlată reflectă o postumanitate artistică în care ființarea capătă o nouă valență — între real și virtual, între prezență și absență.

IV. CORPUL DIGITAL ȘI ESTETICA POSONTOLOGICĂ

Digitizarea nu doar că extinde posibilitățile expresive ale artei, dar generează și o corporalitate artificială, obiectualizată în spațiul digital. Imaginea devine informație, iar informația — imagine generativă, un organism viu care se poate modifica, regenera și adapta în funcție de parametri controlați⁷. Knowbots (entități digitale autonome), secvențe 3D, interfețe tactile sau reactive construiesc realități postontologice în care granițele dintre materie și energie, dintre om și tehnologie, dintre artă și știință sunt abolite.

Această estetică a nonmaterialului, a fluidității și multiplicității, contribuie la redefinirea picturii ca metapictură: nu doar imagine, ci sistem de reprezentare a lumii, cadru conceptual și ontologic. „Framing”-ul și „editing”-ul devin noile instrumente ale creației artistice, configurând secvențe de realitate modelate de mașina tehnologică⁸.

V. CULTURA VIZUALĂ A PREZENTULUI: O ONTOLOGIE A IMAGINII

Imaginea actuală, capturată, editată, transmisă și receptată în timp real, devine matricea noastră existențială. În cultura postgeografică, home page-ul

devine autobiografia noastră digitală, o pictură autobiografică vie, prezentă în rețea, martoră și construct al propriei noastre identități⁹. Este o revenire, paradoxală, la pictura originală — nu ca obiect static, ci ca manifestare imersivă, spațială, planetară.

În acest context, producția culturală vizuală devine metafora unei colectivități în continuă reconstrucție. Repetiția, diferența, simultaneitatea și pluralismul definesc estetica rețelilor: o estetică a imaginii ca sistem viu, ca proces de gândire și existență în același timp.

CONCLUZIE

Arta contemporană, în era digitală, nu mai este un produs finalizat, ci un proces dinamic, un câmp de interacțiuni și experimente senzoriale și conceptuale. De la instalații și performance, la rețele telematice și realitate augmentată, noile forme de expresie artistică ne oferă nu doar o reflecție asupra lumii, ci și o posibilitate de a o recrea. Trăim într-un univers al imaginilor care nu doar că reflectă realitatea, ci o modelează, o înlocuiesc sau o extind, pregătindu-ne pentru un viitor în care diferența dintre corp și ecran, între simțire și cod, între prezență și virtualitate devine tot mai estompată. Astfel, estetica digitală devine o formă de cunoaștere și existență. Arta contemporană, marcată de influențele postmodernismului tehnologic, reflectă mutațiile profunde ale societății globale în era digitală. Reconfigurarea esteticii prin noile media, emergența cyberpercepției și redefinirea relației dintre artist, operă și receptor transformă arta într-un spațiu al interacțiunii și al cunoașterii. În acest context, creația artistică nu mai este doar un act estetic, ci un proces de interogare și construcție a realității, în care esteticul, tehnicul și simbolicul se împletesc într-un nou tip de experiență culturală.

Postmodernismul în artă a reprezentat o veritabilă revoluție paradigmatică, prin care s-au reconfigurat sensurile creației, ale percepției și ale circulației operei artistice. Deși contestat, acest curent a deschis posibilități inedite de exprimare, a promovat diversitatea, a demitizat autoritatea artistică și a reflectat în mod critic asupra lumii contemporane. Chiar dacă trăim într-o epocă ce pare să depășească postmodernismul, moștenirea sa este vie în practicile artistice actuale — fie că e vorba de arta digitală, de activismul vizual sau de noile medii ale expresiei. În ultimele decenii, s-a conturat tot mai evident o formă de conștiință reflexivă în cadrul culturii moderne, caracterizată printr-un spirit critic activ. Această conștiință presupune o reevaluare a sistemelor de valori, însoțită de tendințe de deconstrucție și reconstrucție în plan axiologic. Transformarea apare ca o reacție firească la persistența unor paradigme tradiționale, greu adaptabile noilor realități socio-culturale [1]. Această reconfigurare valorică presupune abandonarea dogmelor rigide și adoptarea unei viziuni care acceptă diversitatea perspectivelor și relativitatea normelor culturale, în funcție de contextul

istoric, național sau regional [2]. Gestionarea practicilor postmodernismului a remodelat cultura europeană nu doar prin estetici inovatoare, ci mai ales prin revizuirea paradigmatelor epistemologice, sociale și identitare. Departe de a fi un simplu curent artistic, el a devenit o modalitate de a gândi complexitatea, ambiguitatea și incertitudinea lumii contemporane. Cultura europeană postmodernă se definește printr-un dialog continuu între tradiție și inovație, stabilitate și fluiditate, semnificare și deconstrucție. În acest sens, postmodernismul rămâne un reper critic esențial pentru înțelegerea lumii de azi. Cultura contemporană, în special cea europeană, se află într-un proces profund de autorefecție critică și reconfigurare axiologică. Pluralismul valoric, conștiința diferenței și deschiderea către universalitate constituie reperatele unui nou model cultural – fluid, negociabil și incluziv. Această realitate conturează un orizont cultural în continuă mișcare, în care tradiția și inovația coexistă, iar sensul culturii se regăsește într-o viziune extinsă a libertății umane, capabilă să integreze diferențele fără a le anula.

Bibliografie

- Ascott, Roy. *Telematic Embrace: Visionary Theories of Art, Technology, and Consciousness*. University of California Press, 2003.
- Bauman, Zygmunt, *Culture as Praxis*, SAGE Publications, 1999
- Berghaus, Gunter. *Happenings and Other Acts*. Routledge, London, 1995.
- Bourriaud, Nicholas. *Esthétique relationnelle*. Les presses du réel, 1998.
- Buci-Glucksmann, Christine. *L'esthétique de l'éphémère*. Galilée, Paris, 2003.
- Couchot, Edmond. *La technologie dans l'art: De la photographie à la réalité virtuelle*. Éditions Jacqueline Chambon, 1998.
- Hayles, N. Katherine. *How We Became Posthuman*. University of Chicago Press, 1999.
- Lévy, Pierre. *Cyberculture*. Editions Odile Jacob, Paris, 1997.
- Manovich, Lev. *The Language of New Media*. MIT Press, 2001.
- Turkle, Sherry. *Life on the Screen: Identity in the Age of the Internet*. Simon & Schuster, 1995.